

ΙΔΙΟΜΟΡΦΟΣ ΜΕΣΟΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ ΑΠΟ ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΚΥΚΚΟΥ

● Του Στυλιανού Περδίκη

Διευθυντή Μουσείου Ιεράς Μονής Κύκκου

Από τις 14 μέχρι τις 16 Μαΐου 2010 πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα το τριακοστό συμπόσιο Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Αρχαιολογίας και Τέχνης, που διοργανώνει σε ετήσια βάση η Χριστιανική και Αρχαιολογική Εταιρεία. Οι εργασίες του συμποσίου διεξήχθησαν στους χώρους του Βυζαντινού και Χριστιανικού Μουσείου στην Αθήνα. Το συμπόσιο ήταν αφιερωμένο στη μνήμη του βυζαντινολόγου Μανόλη Χατζηδάκη. Το ειδικό επιστημονικό θέμα, του συμποσίου ήταν «Οι ζωγράφοι και τα εργαστήριά τους κατά τη βυζαντινή και μεταβυζαντινή περίοδο». Σχετικά με το πιο πάνω θέμα πραγματοποιήθηκαν μία εισήγηση και δύο στρογγυλές τράπεζες. Η εισήγηση έγινε από την Ευγενία Δρακοπούλου, και είχε ως θέμα: «Το έργο του Μανόλη Χατζηδάκη. Έλληνες ζωγράφοι μετά την άλωση και η δραστηριότητα των μεταβυζαντινών ζωγράφων». Οι στρογγυλές τράπεζες είχαν ως θέματα: α) Βυζαντινά και μεταβυζαντινά εργαστήρια ζωγραφικής, με ομιλητές τους Γεώργιο Βελένη, Μαίρη Παναγιωτίδη, Gojo Subotic και Αναστασία Τούρτα. Συντονίστρια ήταν η Σοφία Καλοπίση. β) Οι ζωγράφοι και τα εργαστήριά τους στην Βενετοκρατούμενη Κρήτη (15ος – 16ος αιώνας), με ομιλητές τις Μαρία Βασιλάκη, Νανώ Χατζηδάκη, Μαίρη Κωνσταντουδάκη και Μαρία Καζανάκη. Συντονίστρια ήταν η Χρύσα Μαλτέζου. Στο τριήμερο, που διήρκεσαν οι εργασίες του συμποσίου, παρουσιάστηκαν πενήντα πέντε πρωτότυπες ανακοινώσεις, οι οποίες επεκτείνονται σε ολόκληρο σχεδόν το φάσμα της βυζαντινής και μεταβυζαντινής Αρχαιολογίας και Τέχνης.

Το ετήσιο αυτό συμπόσιο της Χριστιανικής

Αρχαιολογικής Εταιρείας θεωρείται ως ένα από τα πιο καταξιωμένα συμπόσια του είδους του για τον Ελληνικό χώρο, αλλά και παγκοσμίως.

Στην ενότητα, *Από την ύστερη αρχαιότητα έως και τη μεσοβυζαντινή εποχή*, ο διευθυντής του Μουσείου της Ιεράς Μονής Κύκκου Στυλιανός Περδίκης παρουσίασε ένα ιδιόμορφο μεσοβυ-

**Ορειχάλκινος
σταυρός ευλογίας
9ος – 10ος αιώνας,
Μουσείον Ιεράς
Μονής Κύκκου
(Δ 1343),
διαστάσεις
21,1X15X1,3 εκ.**

ζαντινό σταυρό από τις συλλογές του Μουσείου του Κύκκου.

Παρά τη θέση, που είχε η Κύπρος στη βυζαντινή αυτοκρατορία, τα αντικείμενα μικροτεχνίας, που είναι γνωστά και προέρχονται από τη μεγαλόνησο, είναι περιορισμένα.

Από τις συλλογές του Μουσείου της Ιεράς Μονής Κύκκου προέρχεται ορειχάλκινος κιτρινωπός σταυρός διαστάσεων 21,1X15X1,3 εκ. Οι κεραίες του έχουν καμπυλόγραμμη απόληξη και μέγιστο πλάτος 4,8 εκ. Στη βάση της κάτω κάθετης κεραίας τμήμα του περιγράμματος έχει αποκοπεί. Πιθανόν να υπήρχε προέκταση χειρολαβής. Η πίσω πλευρά του σταυρού είναι κοίλη, χωρίς ιδιαίτερη επιμέλεια, και με υπερυψωμένο περίγραμμα 1,3 εκ. Η πρόσοψη φέρει εξεργη γλυπτή διακόσμηση. Παρουσιάζει στο μέσο ολόσωμη βρεφοκρατούσα Παναγία στον τύπο της Κυριώτισσας και εκατέρωθεν της κάθετα την κεφαλαιογράμματη επιγραφή: *Η ΑΓΙΑ / ΘΕΟΤΟΗ*. Ανά ένας, τέσσερις ευαγγελιστές εικονίζονται μετωπικοί, στηθαίοι μέσα σε κυκλικά μετάλλια, στην απόληξη της κάθε κεραίας. Με το δεξί τους χέρι ευλογούν, ενώ στο άλλο κρατούν κλειστό βιβλίο. Η ταυτότητά τους δηλώνεται μόνο με τα ονόματά τους, τα οποία γράφονται ολογράφως κάθετα εκατέρωθεν των μορφών. Ταινία με σειρά από έξεργα ημισφαίρια, τα οποία μιμούνται μαργαριτάρια, περιτρέχει ως πλαίσιο τον σταυρό. Οι επιμέρους σχεδιαστικές λεπτομέρειες δίδονται εγγράκτες και στικτές.

**Ο ευαγγελιστής Ιωάννης, λεπτομέρεια από τον σταυρό του Μουσείου του Κύκκου
9ος – 10ος αιώνας**

**Ο ευαγγελιστής Λουκάς, λεπτομέρεια από τον σταυρό του Μουσείου του Κύκκου
9ος -10ος αιώνας**

Από άποψη υλικού κατασκευής, διαστάσεων και τεχνοτροπίας, ο σταυρός του Μουσείου Κύκκου είναι πανομοιότυπος με αντίστοιχο σκέλος σταυρού, που σήμερα βρίσκεται στον ναό της Αγίας Παρασκευής στην κοινότητα Τεμβριάς Σολέας

(Κύπρου). (Σ. Περδίκη, «Σταυρός, 9ος – 10ος αιώνας» στο: *Ιερά Μητρόπολις Μόρφου 2000 χρόνια τέχνης και αγιότητας*, Λευκωσία, 2000, σσ. 450 – 451). Πιθανόν τα δύο αυτά σκέλη σταυρών (Τεμβριάς – Κύκκου) να συναποτελούσαν τμήματα του αυτού σταυρού. Αναμφίβολα πάντως προέρχονται από το ίδιο εργαστήριο ή και τον ίδιο τεχνίτη. Θα ήταν λίγο παρακινδυνευμένο επί του παρόντος, ως χώρος κατασκευής τους, να προταθεί η Κύπρος. Μέχρι στιγμής δεν έχουμε εντοπίσει άλλους σταυρούς όμοιους με τους προαναφερθέντες (μέγεθος, καμπυλόγραμμη απόληξη κεραίων), ούτε εντός, ούτε εκτός Κύπρου. Στοιχείο που παρεμποδίζει την εξαγωγή πιο σταθερών συμπερασμάτων. Ως προς τη χρήση του, με βάση το μέγεθος, βάρος και τα άλλα στοιχεία, που διασώζει, θα προτείνουμε ότι μάλλον πρόκειται για σταυρό ευλογίας, ο οποίος στο κάτω μέρος έφερε χειρολαβή.

Βασιζόμενοι σε τεχνοτροπικά και επιγραφικά στοιχεία (Brigitte Pitarakis, *Les croix-reliquaires pectorales Byzantines en bronze*, Paris, 2006, σ. 57 – 60), θα προτείνουμε για τον σταυρό του Μουσείου Κύκκου τη χρονολόγησή του στον 9ο με 10ο αιώνα μετά τη διαμάχη της εικονομαχίας.

Προ ημερών η Ουρανία Περδίκη αρχαιολόγος στην Ιερά Μητρόπολη Ταμασού και Ορεινής κατά την καταγραφή των εικόνων και των σκευών στο ναό του Αγίου Επιφανίου στην ομώνυμη κοινότητα της περιοχής Ορεινής εντόπισε όμοιου τύπου σταυρό.

**Ορειχάλκινος σταυρός ευλογίας από τον ναό της Αγίας Παρασκευής Τεμβριάς
9ος -10ος αιώνας**